

TÜRK DİLİ: DÜNYA DİLİ

Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın

Bugün yaklaşık 220 milyon konuşuru bulunan Türk dili, Moğol ve Mançu-Tunguz dillerinin de yer aldığı Altay dil ailesinin en fazla konuşura sahip koludur...

19'uncu yüzyıl sonlarına doğru yoğunluk kazanan araştırmalarla Altay dilleri olarak adlandırılan Türk, Moğol, Mançu-Tunguz, Japon ve Kore dilleri ile Fin-Ugor dilleri olarak anılan Fin, Macar ve Samoyed dillerinin Ural-Altay adında bir dil ailesi oluşturduğu düşüncesi, dünyada genel kabul görmüş bir kuramdı. Ancak, 20'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yürütülen dil bilimi araştırmalarıyla Ural ve Altay dillerinin bir dil ailesi oluşturamayacağı düşüncesi yaygınlaşmaya başladı. Fin, Macar ve Samoyed dilleri ile Türk, Moğol, Mançu-Tunguz, Japon ve Kore dilleri arasında benzerlikler bulunuyordu ama bu benzerlikler bir dil ailesi oluşturmaya yetecek ölçüde bir kaynak dilden miras kalan ortak dil ögesi içermiyordu.

Bugün artık dünya dil bilimi çevrelerinde Türk, Moğol ve Mançu-Tunguz dillerinin oluşturduğu Altay dil ailesi, genel kabul görmektedir. Bununla birlikte Kore ve Japon dillerinin bu dil ailesinde yer alıp almadığı üzerine tartışmalar sürmektedir. Bu iki dilin Altay dil ailesine ait olmaları durumunda da, Türk dilinin Altay dil ailesinin en çok konuşura sahip kolu olduğu gerçeğini değiştirmez.

Türk Dilinin Kısa Tarihi

Türk yazı dilinin tarihi VII ve VIII. yüzyıllarda Orhon vadisinde dikilmiş olan yazıtlarla başlar. Gerek *Orhon Yazıtları*'nda kullanılmış olan gelişmiş ve işlek dil gerekse komşu ülke kaynaklarında yer alan bilgiler, Türk yazı dilinin başlangıcının çok daha eskiye gittiğini gösterir. Yakın dönemde bulunan yeni yazıtların okunması Türk yazı dilinin tarihini daha da gerilere götürmemizi sağlayacaktır. Ayrıca karşılaştırmalı ses ve biçim bilimi çalışmaları ve diğer dillerdeki alıntı sözlerden Türkçenin yaşının ortaya konulması yolunda önemli veriler elde edilmiştir. Türkçeden Sümerceye geçmiş olduğu kanıtlanan 168 Türkçe kökenli sözcük, Sümerce ile Türkçenin yaşıt olduğu görüşünün geliştirilmesini sağlamıştır. Esik kurganı buluntuları arasında yer alan ve MÖ 4'üncü yüzyıla ait olduğu saptanan bir çanaktaki Orhon yazısına benzer harflerle yazılan iki satırlık yazının en eski Türkçe metin olduğu bilinmektedir.

Çin yıllıklarındaki bir Hun ağıtına ait iki dize ile birkaç sözcük MS 4'üncü yüzyıl Türkçesi hakkında fikir vermektedir. Ancak, edebî metin niteliğindeki ilk büyük metinler Tonyukuk (725), Bilge Kağan (731) ve Köl Tigin (732) adına dikilmiş olan *Göktürk Yazıtları*'dır. Türk dilinin ilk sözlüğü ve dil bilgisi kitabı *Divanü Lugati't-Türk* ise 1072 yılında Kâşgarlı Mahmud tarafından yazılmıştır.

Yaklaşık 9 bin sözü içeren eser, yalnızca bir sözlük, yalnızca bir dil bilgisi kitabı değil, aynı zamanda Türk yazı dilinin ve ağızlarının ele alındığı, kültür değerlerinin kayda geçirildiği anıtsal bir kaynaktır. Kâşgarlı Mahmud; Karahanlı, Uygur, Oğuz, Kıpçak, Kırgız ve diğer akraba topluluklarının söz varlığını bir araya getirerek hazırladığı eserine *Divanü Lugati't-Türk*, yani *Türk Lehçeleri Sözlüğü* adını vermiştir. Kâşgarlı Mahmud'un yirmiyi aşkın yazı dilini ve ağızını Türk adı altında toplaması, bilimsel bir gerçekliği ortaya koymaktadır. Büyük ölçüde ortak dil öğelerine dayanan bu yazı dilleri ve ağızlar, zaman içerisinde kendi iç gelişmelerini sürdürerek bugün yazı dilleri ve resmî diller hâline gelmişlerdir.

Türk Dilinin Coğrafyası

Yayılma alanı Kuzey Buz Denizi'nden başlayıp Hindistan'ın kuzeyine, Çin Halk Cumhuriyeti'nin içlerinden Avrupa'nın en uç noktasına kadar uzanan yaklaşık 12 milyon kilometrekarelik bu coğrafyada en geçerli dil, Altay dil ailesinin en büyük kolu olan Türk dilidir.

19'uncu yüzyılda ünlü Türkolog Á. H. Vámbéry, Türk dilinin yayılma alanının genişliğini yaptığı gezi sırasında görmüş ve Balkanlardan Mançurya'ya kadar yolculuk yapacak bir kişinin Türk dilini bilmesi durumunda bu yolculuğunu en kolay bir biçimde yapabileceğini, çünkü bu coğrafyada en geçerli dilin Türk dili olduğunu söylemişti. Bugün bu alan daha da genişlemiştir. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren çalışmak ve okumak başta olmak üzere çeşitli nedenlerle endüstrileşmiş Avrupa ülkelerine Türklerin göçmesi sonucunda Türk dilinin yayılma alanı Balkanları da aşarak Atlas Okyanusu kıyılarına ulaşmıştır.

Türk dili, yoğunluğu Orta Asya ve Orta Doğu'da bulunan ve en azından son bin yıldır yerleşik halklar hâlinde olan; Türkiye Cumhuriyeti, Eski Sovyetler Birliği'nden bağımsızlaşmış Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan gibi Türk Cumhuriyetleri, Balkan Ülkeleri, Rusya Federasyonu, İran, Irak, Afganistan, Çin Halk Cumhuriyeti gibi devletler içinde konuşma dili veya yazı dili olarak yaşayan yirmi yazı dili koluna ayrılmaktadır.

Orta Çağ ile Yeni Çağ Osmanlı İmparatorluğu ve Altın Ordu Devleti gibi büyük coğrafyalara yayılan siyasi birlikler içinde yaşayan bu Türk toplulukları, 20'nci yüzyıl ilk çeyreğine

kadar etkili olan klasik yazı dilleri Osmanlı Türkçesi ve Çağataycanın birleştirici karakteriyle güçlü bir yazılı edebiyat ve millî bir halk edebiyatı geliştirmiştir. Dil mirasının çok büyük bir kısmını oluşturan sözcükler, atasözleri, deyimler ve temel kavramlar bu Türk topluluklarının dillerinde ortaktır.

Türk dilinin bu ortak ve bütünleştirici özelliği, konuşma dillerindeki, ağızlardaki farklılıklarına karşın yazılı çeşitli lehçeleri, farklı konuşma dilleri bulunan Arapçanın, Çincenin veya Hintçenin durumu ile benzerlik göstermektedir. Bu dillerin içinde alt diller olarak gelişen birçok farklı ağza karşın tek bir dilin olması gibi, Türkçe de Sovyetler Birliği'nin özel siyasi şartları altında farkları yapay olarak artırılmış yazı dillerine ayrılmıştır. Bu yazı dilleri Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Özbek Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Tatar Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Uygur Türkçesi, Gagavuz Türkçesi, Karakalpak Türkçesi, Kumuk Türkçesi, Karaçay Türkçesi, Balkar Türkçesi, Nogay Türkçesi, Hakas Türkçesi, Altay Türkçesi, Tuva Türkçesi ile Çuvaşça ve Yakutçadır.

Öte yandan büyük çoğunluğu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Avrupa Birliği ülkelerine yerleşen yaklaşık 6 milyon Türk bulunmaktadır. Avrupa Birliği üyesi olmayan bazı Avrupa ülkelerinde de önemli ölçüde Türk nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfusun önemli bir bölümü, yaşadığı ülkenin vatandaşlarıdır. Ayrıca Avrupa Birliği'nin yeni üyelerinden Romanya'da, özellikle de Bulgaristan'da bu ülkelerin vatandaşı olarak çok sayıda Türk yaşamaktadır. Makedonya, Kosova gibi diğer ülkelerdeki yerleşik Türklerle birlikte bütün Avrupa kıtasındaki Türk nüfusun 7 milyonu aştığı düşünülmektedir. Avrupa'daki bu nüfusun tamamının dili Türkiye Türkçesidir. Bu ülkelerde Türkler tarafından yayımlanan gazeteler, dergiler, kitle iletişim araçları Türkiye Türkçesini kullanmaktadır.

Çeşitli dönemlerde Arabistan yarımadasındaki ve Kuzey Afrika'daki ülkelere; Güney ve Kuzey Amerika kıtasında başta ABD olmak üzere çeşitli ülkelere ve Avustralya'ya yerleşen konuşurları sayesinde, bugün Türk dili dünyanın dört bir köşesinde yaşayan, konuşulan, kullanılan dil konumuna ulaşmıştır. Uydudan yapılan radyo ve televizyon yayınları, ağ ortamında yayıncılık, yurt dışında da yayımlanan gazetelerimiz ve dergilerimiz, öğretim kurumları ve kurslar aracılığıyla bugün Türk dili yeryüzünde etkin bir biçimde işlevini sürdüren dil konumuna ulaşmıştır.

Bugünün dünya siyasi haritasına bakıldığında farklı yönetimler altında ama sınırdaş ülkelerde yaşayan ve birbirine çok benzer dilleri konuşan Türk soylu halkların dil benzerliğinin yanı sıra çok büyük ölçüde kültür benzerlikleri gösterdiği bilinen bir gerçektir. Anadolu'daki bir halk türküleri Balkanlarda, Orta Doğu'da, Kafkaslarda hatta Orta Asya'da bilinmekte, dinlenmekte ve söylenmektedir. Türk mutfağının sevilen yemeği mantı, boyutları ve adı değişse de Sibirya'dan

Çin'e, Orta Asya'dan Anadolu'ya ortak özellikler gösterir. Nasrettin Hoca'nın ünü ve fıkraları Türk soylu halklar arasında yayıldığı gibi, aynı coğrafyada komşu uluslar arasında da yaygınlaşmıştır. Ancak Türk dili konuşurları arasında en dikkat çekici benzerlik söz varlığında ve biçim özelliklerinde kendisini göstermektedir.

Dünyada birçok ülkede bağımsız olarak yürütülen akademik Türkoloji çalışmalarının sonuçlarına göre, bu Türk yazı dilleri, sözlük bilimi ölçütlerine göre sıralanan söz varlığı verilerine göre birbirinin ses dengi hâlindeki sözlere sahiptir. Hiçbiri yabancı dillerden alıntı olmayan temel söz varlığı sayesinde Türk toplulukları araya bir başka iletişim aracı koymadan kendi dilleri aracılığıyla birbirleriyle anlaşabilmektedir.

Bütün bu yazı dillerinde ve lehçelerde sayı adları, zamirler, fiiller ortaktır. Atlas Okyanusu kıyılarından Çin'in içlerine kadar uzanan coğrafyada 220 milyon insan **bir, iki, üç, dört/tört, beş, altı, yedi/yeddi/ceti, sekiz, dokuz/tokuz, on** diyerek saymaktadır. Birkaç sayı adındaki küçük ses değişikliği dışında bütün sayı adları tam bir ortaklık gösterir. Lehçeler arasındaki bu ses farklılıkları genel farklılıklardır ve düzenli olarak diğer sözcüklerde de görülürler.

Çeşitli alanlar ve kavramlardaki söz varlığına birkaç örnek vermekle yetiniyoruz:

Çevre ve Doğa Sözleri:

Türkiye T. **toprak**; Azerbaycan T. **torpag**; Türkmen T. **toprak**; Tatar T. **tufрак**; Kazak T. **toprak**; Uygur T. **toprak**; Özbek T. **tuprak**; Kırgız T. **topurak**.

Türkiye T. **dağ**; Azerbaycan T. **dağ**; Başkurt. **tav**; Tatar T. **tav**; Kazak T. **tav**; Kırgız T. **too**; Özbek. **tağ**; Türkmen T. **dağ**; Uygur T. **tağ**.

Türkiye T. **ağaç**; Azerbaycan T. **agac**; Türkmen T. **agaç**; Tatar T. **agaç**; Kazak T. **agaş**; Uygur T. **yagas**; Hakas T. **agas**.

Türkiye T. **çiçek**; Başkurt T. **sesek**; Kazak T. **şeşек**; Kırgız T. **çeçek**; Özbek T. **çeçek**; Tatar T. **çeçek**; Uygur T. **çeçek**.

Türkiye T. **diken**; Azerbaycan T. **tiken**; Kazak T. **tiken**; Kırgız T. **tiken**; Özbek T. **tiken**; Türkmen T. **tiken**; Uygur T. **tiken**.

Türkiye T. **yaprak**; Azerbaycan T. **yarpag**; Başkurt T. **yaprak**; Tatar T. **yafрак**; Kazak T. **japıрак**; Özbek T. **yeprak**; Türkmen T. **yaprak**.

Renkler

Türkiye T. **ak**; Azerbaycan T. **ağ**; Tatar T. **ak**; Başkurt T. **ak**; Kazak T. **ak**; Kırgız T. **ak**; Özbek T. **âk**; Türkmen T. **âk**; Uygur T. **ak**.

Türkiye T. **kara**; Azerbaycan T. **gara**; Başkurt T. **kara**; Tatar T. **kara**; Türkmen T. **gara**; Kazak T. **kara**; Kırgız T. **kara**; Uygur T. **kara**.

Türkiye T. **sarı**; Azerbaycan T. **sarı**; Başkurt T. **harı**; Tatar T. **sarı**; Kazak T. **sarı**; Kırgız T. **sarı**; Özbek T. **sarık**; Türkmen T. **sarı**; Uygur T. **serik**.

Türkiye T. **kızıl**; Azerbaycan T. **gızıl**; Başkurt T. **kızıl**; Tatar T. **kızıl**; Kırgız T. **kızıl**; Özbek T. **kızıl**; Türkmen T. **gızıl**; Uygur T. **kızıl**.

Türkiye T. **boz**; Azerbaycan T. **boz**; Başkurt T. **buz**; Kazak T. **boz**; Kırgız T. **boz**; Özbek T. **boz**; Türkmen T. **boz**; Uygur T. **boz**.

Hayvanlar

Türkiye T. **at**; Azerbaycan T. **at**; Başkurt T. **at**; Tatar T. **at**; Kazak T. **at**; Kırgız T. **at**; Özbek T. **at**; Türkmen T. **at**; Uygur T. **at**.

Türkiye T. **kuyruk**; Azerbaycan T. **guyruk**; Başkurt T. **koyorok**; Kazak T. **kuyruk**; Kırgız T. **kuyruk**; Özbek T. **kuyruk**; Tatar T. **koyrik**; Türkmen T. **guyruk**; Uygur T. **kuyruk**.

Türkiye T. **aslan**; Azerbaycan T. **aslan**; Başkurt T. **arıslan**; Kazak T. **arıstan**; Kırgız T. **arstan**; Özbek T. **erslan**; Tatar T. **arıslan**; Türkmen T. **arşlan**; Uygur T. **arşlan**.

Türkiye T. **koyun**; Azerbaycan T. **goyun**; Başkurt T. **kuyın**; Kazak T. **koy**; Kırgız T. **koy**; Özbek T. **koy**; Türkmen T. **goyun**; Uygur T. **koy**.

Türkiye T. **kuş**; Azerbaycan T. **guş**; Başkurt T. **koş**; Kazak T. **kus**; Kırgız T. **kuş**; Özbek T. **kuş**; Türkmen T. **guş**; Uygur T. **kuş**.

Türkiye T. **kurt**; Azerbaycan T. **gurd**; Başkurt T. **kort**; Kazak T. **kurt**; Kırgız T. **kurt**; Özbek T. **kurt**; Tatar T. **kort**; Türkmen T. **gurt**; Uygur T. **kurt**.

Türkiye T. **turna**; Azerbaycan T. **durna**; Başkurt T. **torna**; Kazak T. **tırna**; Kırgız T. **turna**; Özbek T. **turne**; Tatar T. **torna**; Türkmen T. **durna**; Uygur T. **turna**.

Türkiye T. **balık**; Azerbaycan T. **balıg**; Başkurt T. **balık**; Kazak T. **balık**; Kırgız T. **balık**; Özbek T. **balık**; Türkmen T. **balık**; Uygur T. **belik**.

Madenler

Türkiye T. **demir**; Azerbaycan T. **demir**; Başkurt T. **timir**; Tatar T. **timir**; Kazak T. **temir**; Kırgız T. **temir**; Özbek T. **temir**; Türkmen T. **demir**; Uygur T. **tömür**.

Türkiye T. **altın**; Azerbaycan T. **altun**; Başkurt T. **altın**; Tatar T. **altın**; Kazak T. **altın**; Kırgız T. **altın**; Özbek T. **altin**; Türkmen T. **altın**; Uygur T. **altun**.

Türkiye T. **gümüş**; Azerbaycan T. **gümüş**; Başkurt T. **kömöş**; Tatar T. **kömiş**; Kazak T. **kümis**; Kırgız T. **kümüş**; Özbek T. **kümüş**; Türkmen T. **kümüş**; Uygur T. **kümüş**.

Türkiye T. **taş**; Azerbaycan T. **daş**; Başkurt T. **taş**; Tatar T. **taş**; Kazak T. **tas**; Kırgız T. **taş**; Özbek T. **taş**; Türkmen T. **daş**; Uygur T. **taş**.

İnsan Vücudu

Türkiye T. baş; Azerbaycan T. baş; Başkurt T. baş; Tatar T. baş; Kazak T. bas; Kırgız T. baş; Özbek T. baş; Türkmen T. baş; Uygur T. baş.

Türkiye T. dil; Azerbaycan T. dil; Başkurt. til; Tatar T. til; Kazak T. til; Kırgız T. til; Özbek T. til; Türkmen T. dil; Uygur T. til.

Türkiye T. diş; Azerbaycan T. diş; Başkurt T. tiş; Tatar T. tiş; Kazak T. tis; Kırgız T. tiş; Özbek T. tiş; Türkmen T. diş; Uygur T. tiş.

Türkiye T. ayak; Azerbaycan T. ayak; Başkurt T. ayak; Tatar T. ayak; Kazak T. ayak; Kırgız T. ayak; Özbek T. ayak; Türkmen T. ayak; Uygur T. ayak.

Türkiye T. kol; Azerbaycan T. gol; Başkurt T. kul; Tatar T. kul; Kazak T. kol; Kırgız T. kol; Özbek T. kol; Türkmen T. gol; Uygur T. kol.

Türkiye T. göz; Azerbaycan T. göz; Başkurt T. küz; Tatar T. küz; Kazak T. köz; Kırgız T. köz; Özbek T. köz; Türkmen T. göz; Uygur T. köz.

Türkiye T. kulak; Azerbaycan T. gulag; Başkurt T. kolak; Tatar T. kolak; Kazak T. kulak; Kırgız T. kulak; Özbek T. kulak; Türkmen T. gulak; Uygur T. kulak.

Verilen bu örneklerin yanı sıra Türk lehçelerinde fiillerde de büyük ölçüde ortaklık olduğu bilinmektedir.

Verilen örneklerden de görüleceği gibi, Türk yazı dillerinin sözleri, birbirinden bazen tek bir sesin değişkenliği ile ayrılmaktadır. Türk dilinin bu kollarının bağımsız sınırlara sahip ülkelerde yazı dilleri olarak kullanılması, onları birbirinden bağımsız diller halinde kabul etmemize imkân vermez.

Bu dillerin söz dizimi de aynı yapısal özelliği göstermektedir. Tamlamada tamlayan daima tamlanandan önce gelmektedir. Cümlede ögelerin dizilişi de:

özne + tümleçler + yüklem

biçimindedir. Gagavuz ve Karay Türkçesi gibi az sayıda lehçe dışında bütün Türk lehçelerinde söz dizimi benzerliği kendini göstermektedir.

Ana Dili Konuşurlarına Göre Diller ve Türk Dili

Dillerin nüfus sıralaması ana dili (birinci dil), ikinci dil, yabancı dil konuşurları bakımından birkaç ölçüt göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Ana dili, birinci dil, ikinci dil ve yabancı dil olarak konuşurlar bakımından İngilizcenin 2 milyara yaklaşan bir konuşuru olduğu kestiriminde bulunmaktadır. Ana dili konuşurları bakımından yapılan sıralamalarda ise Çince farklı lehçeleri olmasına karşın birinci dil olma özelliğine sahiptir. Birbirinden ses, biçim ve söz varlığı özellikleri bakımından ayrılan sekiz ayrı lehçesiyle Çincenin, pek çok lehçesinin yanı sıra Urduca ile birlikte Hintçenin tek dil kabul edildiği ve buna göre dünyada en fazla konuşuru bulunan diller

sıralamasında Çincenin birinci, Hintçenin dördüncü dil kabul edilmesi karşısında Türk dili de 220 milyona ulaşan konuşuruyla sıralamada tek bir dil olarak kabul edilmelidir. Bu ölçütlerle Türk dili dünyada en fazla konuşuru bulunan diller arasında beşinci sırada yer almaktadır.

Çince	1.300.000.000	<i>Sekiz lehçesiyle birlikte</i>
İngilizce	427.000.000	
İspanyolca	266.000.000	
Hintçe	260.000.000	<i>Bütün lehçeleriyle ve Urduca ile birlikte</i>
Türk dili	220.000.000	<i>Bütün lehçeleriyle birlikte</i>
Arapça	181.000.000	<i>Bütün lehçeleriyle birlikte</i>
Portekizce	165.000.000	
Bengalce	162.000.000	
Rusça	158.000.000	
Japonca	124.000.000	
Almanca	121.000.000	
Fransızca	116.000.000	

Dünyada Türk Dilinin Öğretimi

Ana dili konuşurları dışında Türk dili lehçelerinin birinci dil, ikinci dil veya yabancı dil konuşurları da bulunmaktadır. Özellikle Türkiye Türkçesinin pek çok ülkede konuşuru olduğu saptanmıştır. *Ethnologue* verilerine göre Türkiye Cumhuriyeti dışında 34 ülkede Türkiye Türkçesi konuşuru bulunmaktadır. Konuşur nüfusunun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin dağılması, Körfez Savaşı gibi yakın tarihte yaşadığımız olaylar, Türkiye Cumhuriyeti'nin bölgesinde ve dünyadaki önemini artırmış, Türkiye çekim merkezi hâline gelmiştir. Bu gelişmeler, Türkiye Türkçesinin Türk cumhuriyetlerinde ve diğer ülkelerde öğretimi konusunda çeşitli aşamalardaki yeni öğretim kurumlarının, üniversitelerde yeni bölümlerin kurulmasını ve özel dersanelerde kursların açılmasını sağlamıştır.

Ülkelerdeki Türk nüfusun yoğunluğuna ve isteme göre ortaöğretim kurumlarında Türkçenin öğretildiği seksen yedi ülke bulunmaktadır. En az bir ortaöğretim kurumunda Türkçenin öğretildiği bu

ülkeler şunlardır: ABD, Afganistan, Almanya, Angola, Arjantin, Arnavutluk, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Bangladeş, Belçika, Benin, Bosna-Hersek, Brezilya, Bulgaristan, Burkina-Faso, Burma, Çad,

Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ekvator Ginesi, Endonezya, Etyopya, Fas, Fildişi Sahilleri, Filipinler, Fransa, Gabon, Gana, Gine, Güney Afrika Cumhuriyeti, Güney Kore, Gürcistan, Hindistan, Hollanda, Irak, İngiltere, Japonya, Kamboçya, Kamerun, Kanada, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kosova, Laos, Letonya, Liberya, Litvanya, Macaristan, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Maldiv Adaları, Malezya, Mali, Meksika, Moğolistan, Moldova, Moritanya, Mozambik, Nepal, Nijer, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Pakistan, Papua Yeni Gine, Polonya, Romanya, Rusya, Senegal, Sırbistan, Sri Lanka, Sudan, Suudi Arabistan, Tacikistan, Tanzanya, Tayland, Tayvan, Togo, Türkmenistan, Uganda, Ukrayna, Ürdün, Vietnam, Yemen

Bazı ülkelerde ortaöğretim kurumlarında Türkçenin öğretilmesinin yanı sıra özel kurslarda da talebe göre Türkçe öğretilmektedir. Kurslarında Türkçenin öğretildiği kırk altı ülke saptanmıştır. Bu ülkeler şunlardır: *ABD, Almanya, Belçika, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Cezayir, Çin, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hollanda, Irak, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kırgızistan, Kolombiya, Letonya, Litvanya, Lübnan, Lüksemburg, Makedonya, Malta, Meksika, Mısır, Moğolistan, Norveç, Peru, Polonya, Portekiz, Rusya, Singapur, Slovakya, Slovenya, Şili, Türkmenistan, Vietnam, Yunanistan*

Dokuz ülkede Türkçe öğretimin yapıldığı üniversite bulunmaktadır. Bu ülkeler şunlardır: *Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna-Hersek, Gürcistan, Irak, Kazakistan, Kırgızistan, Romanya, Türkmenistan*

Bünyesinde Türkçe öğretilen, Türk dili ve edebiyatı araştırmalarının yapıldığı, Türkoloji bölümlerinin bulunduğu yirmi sekiz ülke vardır. Bu ülkeler şunlardır: *Almanya, Avustralya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Endonezya, Fildişi Sahilleri, Gürcistan, Irak, İran, İsveç, Japonya, Kamerun, Kazakistan, Kırgızistan, Kolombiya, Kosova, Litvanya, Macaristan, Mısır, Moldova, Romanya, Rusya, Türkmenistan, Ukrayna, Venezuela, Yemen*

Sonuç

Bugün Türk dili, yaklaşık 12 milyon kilometre karelik bir alanda 220 milyon nüfusun konuştuğu, yüze yakın ülkede öğretiminin yapıldığı, kökleri tarihin en eski dönemlerine kadar uzanan, 600 bini aşkın söz varlığına sahip bir dünya dilidir. Geçmiş boyunca Çince'den Farsçaya, Arapçadan Macarcaya kadar pek çok dille etkileşim içerisine girmiş olan Türk dilinin bir kolu olarak yalnızca Türkiye Türkçesinin dünya dillerine verdiği sözcüklerin sayısı 11 binin üzerindedir. Genel Türk dili olarak diğer dillere verdiğimiz sözcük sayısı ise 20 binin üzerindedir. Özellikle giyim, yiyecek, askerlik başta olmak üzere hemen her alanda çok sayıda Türk dili kökenli sözcük ile tarihte ve bugün Türk soylu halkların yaşadığı coğrafyalardaki Türk dili kökenli çok sayıda yer adı dünya dillerinde varlığını bugün de sürdürmektedir.

Dünyanın hemen her bölgesinde öğretimi yapılan, bilimsel araştırmalara konu olan, dünya dillerine katkıda bulunan Türk dili, en yaygın ve en köklü dünya dillerinden biridir.